

Boodschap in een fles

Lezing ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van
de vereniging van Scholen met de Bijbel te
Nieuw-Lekkerland, 23 november 2011

Dr. Ewald Mackay

Inleiding. 'Boodschap in een fles'

Ik woon in Sliedrecht vlak langs de Merwede. Vaak ga ik met mijn kinderen naar de rivier om daar te scharrewietselen met stenen of om naar de schepen te kijken die voorbij varen. Op een keer dreef er een fles voorbij en met een stok wisten we die fles aan land te krijgen. Er zat een briefje in, maar het was helaas niet meer leesbaar. Ik vertelde aan mijn kinderen hoe mensen in nood soms gered werden doordat ze een briefje in een fles hadden gedaan dat gevonden werd door een voorbijganger. 'Zullen wij ook een brief in een fles gaan stoppen', vroegen ze in koor. En de eerstvolgende keer hebben we een briefje met de woorden 'wij worden gevangen gehouden door piraten, red ons' in een fles gestopt en die fles in het water gegooid van de Merwede. Vaak stellen we ons in gedachten voor waar deze fles inmiddels ongeveer zal zijn en hopelijk valt op een dag een briefje van iemand uit Australië op de mat die de fles gevonden heeft.

Blijkbaar zit diep in ons een bepaalde fascinatie voor boodschappen die uit verre tijden of plaatsen tot ons komen in het heden, of voor boodschappen die we zelf versturen, een onbekende toekomst in.

Iets dergelijks moet het ook geweest zijn waardoor ergens in het verre verleden enkele onderwijzers en stagiaires van de school met de Bijbel hier in Nieuw-Lekkerland een boodschap in een fles hebben gedaan en die onder de vloer van het gebouw heeft verstopt. Die fles is vele jaren later is gevonden door een jongen, Leo de Jong. Ik heb dit prachtige verhaal gelezen in jullie gedenkboek *In dankbaarheid omzien, in vertrouwen verwachten* van 25 jaar geleden. Ik kreeg dat boek te leen van Henk den Ouden, toen we spraken over deze lezing. Toen ik dit boek las en op dit verhaal over de boodschap in de fles stuitte, wist ik in één flits dat hier mijn lezing geboren werd. En aldus ga ik het vanavond hebben over 'Boodschap in een fles'. Ik heb de fles ook meegenomen en zal steeds als dat nodig is er een briefje uit aan de orde stellen. Ik verdeel het betoog in twee stukjes, 1) een boodschap in een fles uit het verleden en 2) een boodschap in een fles aan de toekomst.

1. Een 'boodschap in een fles' uit het verleden

Jullie herdenken het 125-jarig jubileum van de school. Maar in feite is de school veel ouder. De boodschap in de fles bevat daarom niet één brief maar volgens mij bevat zij drie brieven:

Brief I.

Wat mij betreft begint haar geschiedenis bij de eerste christelijke prediker die het geloof heeft onderricht aan de eerste Nieuw-Lekkerlandse Batavier of Germaan die er ontvankelijk voor was. Wanneer zal dat geweest zijn en wie zal dat geweest zijn? We weten het niet of slechts in algemene termen maar gedenken het wel. Ergens in de vroege middeleeuwen zal het begonnen zijn en gedurende de middeleeuwen zal er katholiek onderwijs vanuit de kerk gegeven zijn.

Stiekem denk ik dan: misschien bestaan jullie geen 125 maar 1250 jaar! Ik noem deze eerste onderwijzer daarom N.N., Nomen Nescio ofwel 'Naam Onbekend').

De bekende hoogleraar Van Ruler nam altijd als hij in Utrecht voorbij het standbeeld van Willibrord kwam, zijn hoed af en zei dan: 'Broeder Willibrordus, bedankt'. Laten wij dat hier ook doen: *'Broeder Nomen Nescio, bedankt!'* We stoppen zijn brief in de fles.

Brief ii.

Sinds de Reformatie in de 16^e eeuw probeerde de overheid het openbaar christelijk onderwijs te bevorderen. De scholen waren voor iedereen toegankelijk maar de kleur van de scholen was gereformeerd christelijk. Heel lang heeft dat onderwijs in Nederland, zelfs na de schoolstrijd nog wel, voortbestaan. Mijn grootouders gingen in Sliedrecht ook naar dergelijke openbare scholen waar alle meesters christelijk waren. ik vind dit een mooi onderwijsideaal. Iedereen zit op de christelijk openbare school, rijp en rauw, gelovig of niet-gelovig, maar de school zelf is werkelijk christelijk. De eerste onderwijzer die alhier les gaf aan deze chr. openbare school was Pieter de Voor, die hier vanaf de stichting van de school ergens in de late 16^e eeuw tot 1623 les gaf. Ik voeg daarom van hem een briefje toe aan de fles, *Pieter de Voor ter gedachtenis!*

Brief iii.

Door de invloed van de Verlichting en de Bataafse Republiek komt in ons land vanaf de late 18^e eeuw een scheiding van kerk en staat. Het onderwijs wordt nu openbaar in neutrale zin. Het woord openbaar gaat nu niet meer 'algemeen' betekenen maar 'heidens'. Ik weet zelf als kind ook nog heel goed hoe dit voelde. Je had bij ons de Calvijnschool, dat waren wij, de 'zwaren', de 'kale Calvijnen' en wat niet al, en daartegenover de 'openbare klapsigaren', dat waren de heidense scholen. We vochten op leven en dood daarmee oorlogen uit op de vrije woensdagmiddag. Ik mocht ook geen lid worden van de openbare bibliotheek, om dezelfde redenen. Het was voor mij een schokkende ontdekking dat 'openbaar' in feite oorspronkelijk iets heel anders betekent, namelijk 'a;gemeen'!

Hier in Nieuw-Lekkerland ontstond verzet tegen deze neutrale openbare school en hieruit is 125 jaar geleden de School met de Bijbel in 1886 ontstaan. De eerste hoofdonderwijzer is hier D.C. Kraay. Het waren moeilijk tijden, vooral financieel. Men moest grote offers brengen en het geld kwam met dubbeltjes en kwartjes binnen. Het heeft mij enorm getroffen wat een bereidheid men had om van zijn armoede geld te betalen voor de school. Christelijk onderwijs was werkelijk een offer en dat gaf allen een immense betrokkenheid op de school. De kinderen opvoeden tot het geloof en voor Gods aangezicht was een hoge taak met een hoge prijs. De onderwijzers verdienden weinig geld en soms werkten ze onbetaald. Daarom in respect voor hun bereidheid tot het offer ter wille van het Woord doe ik een briefje in de fles met de naam van *D.C. Kraay, ter herinnering.*

Deelconclusie

Met deze drie geloofsbrieven is de 'boodschap in de fles' naar mijn idee adequaat getypeerd: de school is een kweektuin van het geloof in God. Zij is historisch gezien een katholieke, christelijk openbare school met de Bijbel! Dit is de boodschap die uit het verleden tot ons komt. Wij ontvangen die boodschap in het heden en aan ons de vraag wat we er vandaag mee doen met het oog op de toekomst.

2. Een 'boodschap in een fles' aan de toekomst

We leven vandaag in turbulente tijden. Toch is aan ons de taak om de 'boodschap in de fles' op de wateren van de tijd en van de toekomst te werpen. Zodat de kinderen die hem vinden een niet door het water uitgewiste maar een heldere boodschap mogen lezen. Ik wil aan de drie brieven die we vanuit het verleden in de fles hebben gedaan daarom drie brieven toevoegen als spiegels voor jullie als school met het oog op de toekomst:

Brief i.

In het Woord wordt gezegd dat we een leesbare brief van Christus moeten zijn. Dat is het begin van alle onderwijs. We moeten zelf gevoed worden door de bron waaruit wij putten. Dan kunnen we de geloofsbrieven doorgeven aan de kinderen. Onderwijs is, naar de titel van een boek over W.G. Van de Hulst, *Zoeken naar de ziel*. We moeten de ziel van het kind zoeken. Dat kan alleen als we ook onze eigen ziel willen laten zien aan de kinderen. Met ziel bedoel ik het eeuwige deel in ons, zoals God dat heeft ingeschapen. Het is onze eeuwige wezenskern.

Wie de ziel van het kind zoekt, zoekt ook het geheim der dingen. Immers, achter alle dingen, zoals de stenen en de aarde, de bomen en de planten, de vissen en de vogels, de dieren en de mensen gaat Gods signatuur schuil. Dat is niet meteen zichtbaar zodat het lijkt alsof er slechts de uiterlijke dingen die voor ogen zijn zichtbaar zijn en bestaan. Maar er is meer, de dingen zijn een spiegel van God. Christelijk onderwijs moet de kinderen dat doen ontdekken, dus letterlijk: het deksel eraf halen, zodat we de dingen gaan zien als tekenen van God. Heel de natuurlijke wereld is een symbool van God. Daarom moeten we de kinderen niet alleen in de bijbelvertelling of het zingen vertellen over God maar op een mooie, subtiële manier ook hen dit geheim der dingen doen ontdekken in en achter de dingen, als we biologie geven of geschiedenis of taal. *We moeten een leesbare brief van Christus zijn en deze wereld lezen als een brief van God.* Dan kan er in onze les soms ook iets gebeuren dat genade is.

Ik denk dan bijvoorbeeld aan Ida Gerhardt, de dichteres, die les gaf aan de brugklas, in het vak Grieks. Ze vertelde over het woord 'psyche'. Dat woord, zo zei zij, betekent twee dingen, het betekent 'ziel' maar het betekent ook 'vlinder'. En ze liet zien dat dit niet toevallig is: de ziel is immers als een vlinder, die moet opstijgen tot God. En terwijl ze dit vertelde, vloog er ineens een blauwe vlinder door het geopende raam het lokaal binnen. Toen was het helemaal stil in de klas en de kinderen verstonden.

Laten we daarom op een mooie, natuurlijke, subtiële manier het overstijgende, transcendentie punt zoeken in onze lessen, zodat de kinderen dat ook mee mogen maken!

Brief ii.

We leven in een tijd van verregaande overheidsbemoeienis met het onderwijs. Voortdurend is artikel 23 over de vrijheid van onderwijs in het geding en ik verdenk D'66 en Groen Links en anderen ervan dat ze met een immens groot genoegen de schoolstrijd willen heropenen en het christelijk onderwijs willen afschaffen of van binnen uit elimineren.

Velen haalden daarom opgelucht adem toen het kabinet Rutte aantrad. Maar pas op. Artikel 23 is weliswaar veiliggesteld maar op een veel slinkere weg wordt het onderwijs uitgehold. In het regeerakkoord staat dat we moeten streven naar een opname in de top-5 van de kenniseconomie van de wereld. We moeten streven naar objectief meetbare leerprestaties. De school bemoeit zich rechtstreeks met de schoolvakken en wil rekenen en taal zwaar accent geven wat ten koste gaat van de andere vakken. Dit alles om de kansen van onze kinderen op meedraaien in deze kenniseconomie te bevorderen. De inspectie dwingt ons tot opbrengstgericht leren en alle scholen zitten te zweten om aan de eisen te voldoen. Iedereen vecht voor zijn eigen hachje uit angst om onder curatele gesteld te worden.

Naar mijn overtuiging ligt hier een immens probleem. Heel dit pakket onthult namelijk een liberaal modern denken, een plat realisme. Geen woord over een hogere werkelijkheid of over werkelijke vorming. Ook voor goed openbaar onderwijs is dit een ramp, maar zeker ook voor christelijke scholen. Ik zie hier uitsluitend een plat realisme van VVD en PVV.

Ik wijs het radicaal af. En ik zou wensen dat we onze angst overboord gooiden en gezamenlijk ons zouden verzetten tegen heel de waan van de dag. In je eentje kan je dit veelal niet, maar gezamenlijk wel. We moeten hier niet het braafste jongetje van de klas willen zijn. 'Ja, maar als de inspectie komt en ons tot probleemschool degradeert en de kraan dicht gaat', wat dan?' Dan zeg ik: zijn we bang dat we *op de fles gaan* of durven we *de fles met onze boodschap gestand te doen*? Als we die moed hebben en tonen ben ik ervan overtuigd dat de kwaliteit dan wel meekomt en dat we helemaal geen probleem zullen hebben.

Het is in dezen maar de vraag of artikel 23 zo goed is voor ons. Onze voorvaders en voormoeders gaven op maandag hun 10 of 20 cent mee aan de kinderen van hun armoede. Maar ze hadden wel vrijheid. Wij hebben veel meer geld en waarom is een constructie als die van de vrije antroposofische scholen niet beter? Die hebben gedeeltelijke subsidie, waarmee ze de basis betalen, dus de salarissen en gebouwen, maar daarnaast een hogere ouderbijdrage waarmee ze vrijheid scheppen. Mij spreekt dit enorm aan. Is dit niet een voorbeeld van het offer waar in het verleden men ook toe bereidheid toonde?

Hoe dan ook, binnen het huidige systeem van gelijkberechtiging op grond van artikel 23, of erbuiten in een vrije vorm, laten we in de geest een vrije school zijn, dat zijn we aan het verleden én aan onszelf verplicht!

Brief iii.

De kern van het geloof zelf omvat het lijden omwille van God. Als we God zullen belijden zullen we ook lijden. Wij hebben het te makkelijk. Zou wat meer druk niet goed zijn? Dan ervaren we ook meer de urgentie van het onderwijs. Wij gaan als Driestar elk jaar naar Schotland. Daar is een school die heel weinig subsidie ontvangt. Het is een middelbare

school. Altijd weer komen onze studenten daar zeer onder de indruk vandaan. De jongeren zijn daar anders dan hier. Veel beschaafder en rustiger. Er is niet het gedrag wat je bij ons ziet, van de derde generatie refo-jongeren die totaal vanzelfsprekend en offerloos op hun scholen zitten en zich ofwel voegen ofwel afzetten. De school betekent een financieel offer en dat maakt haar urgentie en de urgentie van een echte keuze ook veel belangrijker. Ik geloof niet in zelfkwellend – dat is de kerk maar al te vaak verweten – maar ik geloof wel degelijk in het louterend en opvoedend nut van wat tegendruk of financieel lijden.

In hoeverre zijn we bereid om als de vrouw die de *fles* met kostbare olie brak ter wille van Christus ook onze offers te brengen?

We hoeven dat niet allen te doen. We kunnen elkaar steunen. Maar God helpt en vertroost ons evenzeer en veel meer. Zegt Hij niet in het Woord: 'Uw tranen heb Ik in Mijn *fles* vergaard'. De Schrift zelf spreekt hier over het beeld van de fles. God heeft een fles met de tranen van de mensen en van de wereld, van de pijn en het lijden die we op deze wereld moeten verduren. Dat alles is opgenomen in de barmhartigheden van God die geen einde hebben.

Slotconclusie

In het licht van de drie brieven uit het verleden en de drie brieven uit het heden zou ik willen besluiten met jullie moed toe te wensen. Moed is één van de grote maar ook zeldzame deugden van de kerk en van de mensheid. Die deugd moeten we hebben in de huidige tijd. De moed om de brieven uit het verleden te lezen en om onze fles in de wateren van de toekomst te werpen, op hoop van zegen. Daarom zeg ik: gefeliciteerd met de verjaardag van jullie school! Lechajem! Op het leven!

Ik wil deze fles aanbieden aan Henk den Ouden, oudstudent van mij en voorzitter van deze school! Stop hem ergens onder het fundament van de school, waarover je ook sprak in je opening, zodat een volgende generatie hem kan vinden!

Sliedrecht, 9 / 23 XI 2011